

LIETUVOS
RESPUBLIKOS
VYRIAUSYBĖ

Kurk
Lietuvai

2021 05

EFEKTYVI VIEŠOJO SEKTORIAUS
ATVIRŲ DUOMENŲ SISTEMA
ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SANTRUMPOS IR APIBRĖŽIMAI.....	4
IŽANGA.....	5
LIETUVOS VIEŠOJO SEKTORIAUS ATVIRŲ DUOMENŲ SISTEMA.....	8
ATVIRI DUOMENYS STRATEGINIUOSE DOKUMENTUOSE.....	11
KAIP VEIKIA VIEŠOJO SEKTORIAUS ATVIRŲ DUOMENŲ SISTEMA?.....	16
KLIŪTYS SKLANDŽIAM ATVIRŲ DUOMENŲ NAUDOJIMUI.....	19
ESAMOS INICIATYVOS VIEŠOJO SEKTORIAUS ATVIRŲ DUOMENŲ SISTEMOS EFEKTYVINIMUI.....	23
IŠVADOS.....	27
PROJEKTO PLANAS.....	28

SANTRAUKA

Šioje analizėje įvertinama Lietuvos viešojo sektoriaus atvirų duomenų situacija 2021 m. I ir II ketv., pateikiant potencialiai gausiamas naudas iš viešojo sektoriaus duomenų atvėrimo, nubrėžiant esamą atvirų duomenų sistemos struktūrą ir ryšį su tokiais strateginiais dokumentais, kaip Vyriausybės programa bei ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė „Naujos kartos Lietuva“ ir kt. Taip pat parodomos kliūtys, kurias pašalinus, viešojo sektoriaus atvirų duomenų sistema veiktų našiau.

Atlikus pusiau struktūruotus interviu su suinteresuotomis šalimis (LRVK, EIM, LSD, VRM, Strata, EBPO), dalyvavus diskusijose atvirų duomenų tema su LRVK bei IVPK ir išanalizavus strateginius dokumentus bei teisės aktus, reglamentuojančius atvirų duomenų sistemos veikimą, buvo prieita išvados, kad šiuo metu Lietuvos viešojo sektoriaus atvirų duomenų potencialas vis dar yra neišplėtotas ir įgyvendinami skirtingi veiksmai neprideda prie visapusiškai efektyvios sistemos sukūrimo.

Todėl siekiant sukurti funkcionalų duomenų architektūros modelį, pirmiausia reikalinga išsami atvirų duomenų politikos analizė ir problemų identifikavimas visuose atvirų duomenų politikos segmentuose, t.y. reikia identifikuoti priežastis, kodėl atviri viešojo sektoriaus duomenys dar nėra Lietuvos viešojo sektoriaus modus operandi. Ši užduotis turi būti atlikta žiūrint į priežastis, kylančias iš viešojo sektoriaus atvirų duomenų sistemos organizacinių, strateginių, techninių ir teisinių sričių.

Šia analize siekta ne tik supažindinti su Lietuvos viešojo sektoriaus atvirų duomenų sistemos esama situacija bei kylančiais iššūkiais, bet ir įvertinti jau suteiktą atvirų duomenų naudą viešajam sektoriui, tačiau dėl duomenų stokos ir prieinamumo ribojimų šis siekis negalėjo būti pilnai įgyvendintas. Todėl šis dokumentas gali būti naudojamas geriau suprasti organizacinę, strateginę, techninę ir teisinę situaciją, bet ne ją įvertinti skaitine reikšme.

SANTRUMPOS IR APIBRĖŽIMAI

ADP – atvirų duomenų portalas

API – aplikacijų programavimo sąsaja.

BDAR – Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas

DESI – Europos Sąjungos Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas

EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija

EGADP – Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė

EK – Europos Komisija

EIM – Ekonomikos ir inovacijų ministerija

IVPK – Informacinės visuomenės plėtros komitetas

LRVK – Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija

LSD – Lietuvos statistikos departamentas

MaaS – angl. Mobility as a Service

NPP – 2021-2030 m. nacionalinis pažangos planas

Strata - Vyriausybės strateginės analizės centras

VDV IS – Valstybės duomenų valdysenos informacinė sistema

VRM – Vidaus reikalų ministerija

Aplikacijų programavimo sąsaja – tai sąsaja, kurią suteikia kompiuterinė sistema, biblioteka ar programa tam, kad programuotojas per kitą programą galėtų pasiekti jos funkcionalumą ar apsikeistų su ja duomenimis.

Atviri duomenys – atvirųjų formatų duomenys, kuriuos visi subjektai gali laisvai naudoti, pakartotinai naudoti ir jais dalytis bet koku tikslu. [1]

[1] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1024 dėl atvirųjų duomenų ir viešo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo

ĮŽANGA

Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė „Naujos kartos Lietuva“, skirta reaguoti į COVID-19 sukeltas ekonomines ir socialines pasekmes, išskiria skaitmeninę pertvarką kaip vieną iš dviejų prioritetų, kurie padės atsilaikyti Lietuvos ūkiui besitęsiančios koronaviruso pandemijos metu ir atsigauti jai pasibaigus. [2] Viena svarbių skaitmeninės pertvarkos valstybiniame sektoriuje dedamųjų dalių yra atviri duomenys. Sąvoka „atviri duomenys“ bendrai suprantama kaip apimanti atvirųjų formatų duomenis, kuriuos visi subjektai gali laisvai naudoti, pakartotinai naudoti ir jais dalytis bet koku tikslu. Taip pat atvirų duomenų politika, kuria skatinamas platus viešojo sektoriaus informacijos prieinamumas ir pakartotinis naudojimas privačiais ar komerciniais tikslais, taikant tik būtiniausius teisinius, techninius arba finansinius apribojimus arba visai jų netaikant, ir kuria skatinamas informacijos judėjimas ne tik tarp ekonominės veiklos vykdytojų, bet visų pirma tarp visuomenės narių, gali būti labai svarbi skatinant dalyvavimą socialiniame gyvenime ir duoti postūmį naujų paslaugų plėtojimui. [3]

Viešasis sektorius renka, rengia, atgamina ir platina įvairiausių daugelio veiklos sričių informaciją, pavyzdžiui, socialinėje, politikos, ekonomikos, teisės, geografijos, aplinkos, meteorologijos, seismingumo, turizmo, verslo patentų ir švietimo srityse. Viešojo sektoriaus institucijų parengti vykdomojo, teisėkūros ar teismo pobūdžio dokumentai sudaro gausų, įvairų ir vertingą išteklių fondą, kuris gali būti naudingas visuomenei. Tos informacijos, kuri apima dinaminis duomenis, teikimas dažniausiai naudojamu elektroniniu formatu sudaro sąlygas piliečiams ir juridiniams subjektams rasti naujų jų panaudojimo būdų ir kurti naujus ir novatoriškus produktus bei paslaugas.

Duomenų atvėrimas ir atvirų duomenų naudojimas gali turėti šias ekonomines, socialines ir viešojo sektoriaus tobulinimo naudas:

[2] LR Finansų ministerija. Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė „Naujos kartos Lietuva“. Vilnius, 2021

[3] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1024 dėl atvirųjų duomenų ir viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo

- atviri duomenys skatina ekonomikos augimą ir inovacijas;
- atviri duomenys padeda vystyti naujas technologijas, kurioms reikalingi dideli duomenų klodai, pvz. dirbtinis intelektas, mašininis mokymasis;
- atviri duomenys prisideda prie įrodymais grįstos politikos ir padidina našumą viešajame sektoriuje;
- atviri duomenys didina valstybinio sektoriaus skaidrumą ir įtraukia piliečius į politinį ir visuomeninį gyvenimą. [4]

Tarp gerųjų valstybinio sektoriaus atvirų duomenų panaudojimo pavyzdžių Lietuvoje patenka tokios piliečių įtraukimo į visuomenės gyveni-

mą iniciatyvos, kaip svetainė „ManoSeimas.lt“, kurioje galima sužinoti, kiek aktyviai Seimo nariai dalyvauja posėdžiuose ir balsavimuose, kaip aktyviai teikia teisės aktų projektus bei kiek šie pasiūlymai būna sėkmingi. Tarp komercinių atvirų duomenų panaudojimo pavyzdžių patenka transporto programėlė „TRAFI“, kuri suteikia miestų administratoriams ir kitiems suinteresuotiems vartotojams platformą panaudoti turimus duomenis mobilumo uždavinių sprendimui („MaaS (angl. Mobility as a Service)“). [5]

[4] Europos Komisija. Open data

[5] Informacinės visuomenės plėtros komitetas. Duomenų naudojimo pavyzdžiai

Tinkamas atvirų duomenų rengimas, tvarkymas ir naudojimas Lietuvos viešajam sektoriui galėtų padėti sutaupyti apie 4 mln. Eur., tačiau pažvelgus į valstybės duomenų valdyseną, galima atrasti progų valdysenos efektyvumo didinimui. [6] ES Duomenų rinkos studijos skaičiavimais, duomenų ekonomika jau dabar sukuria 2,3 % vertės Lietuvoje (2018 m.), o tiesiogiai su atvirais duomenimis susijusių siūlomų darbo vietų dalis rinkoje 2020 m. sudarė 0,07 %. [7] Lietuvoje yra 95 valstybės duomenų registrai ir 275 informacinės sistemos, kurias valdo 134 skirtingi valdytojai, o tvarko 166 pagrindiniai tvarkytojai. Duomenų valdytojų ir tvarkytojų gausa lemia duomenų fragmentaciją ir komplikuoja išsamių duomenų rinkinių prieinamumą. [8]

Galima teigti, kad šiuo metu Lietuvos viešojo sektoriaus atvirų duomenų potencialas vis dar yra neišplėtotas. Esamą situaciją gali lemti skirtingos priežastys, kurias siekiama išsiaiškinti šioje analizėje. Galimos priežastys suskirstytos į organizacines ir struktūrines, strategines, technines bei teisines.

[6] European Data Portal. The Economic Impact of Open Data Opportunities for value creation in Europe". 2020.

[7] Ten pat

[8] LR Finansų ministerija. Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė „Naujos kartos Lietuva“. Vilnius, 2021.

LIETUVOS VIEŠOJO SEKTORIAUS ATVIRŲ DUOMENŲ SISTEMA

Nors duomenų valdysena viešajame sektoriuje yra fragmentuota, kur 95 valstybės duomenų registrus ir 275 informacines sistemas valdo 134 skirtingi valdytojai, o tvarko 166 pagrindiniai tvarkytojai, 2021 m. didžiąją Lietuvos viešojo sektoriaus atvirų duomenų sistemos funkcionalumo dalį nulemia 4 pagrindinės institucijos (Paveikslas 1).

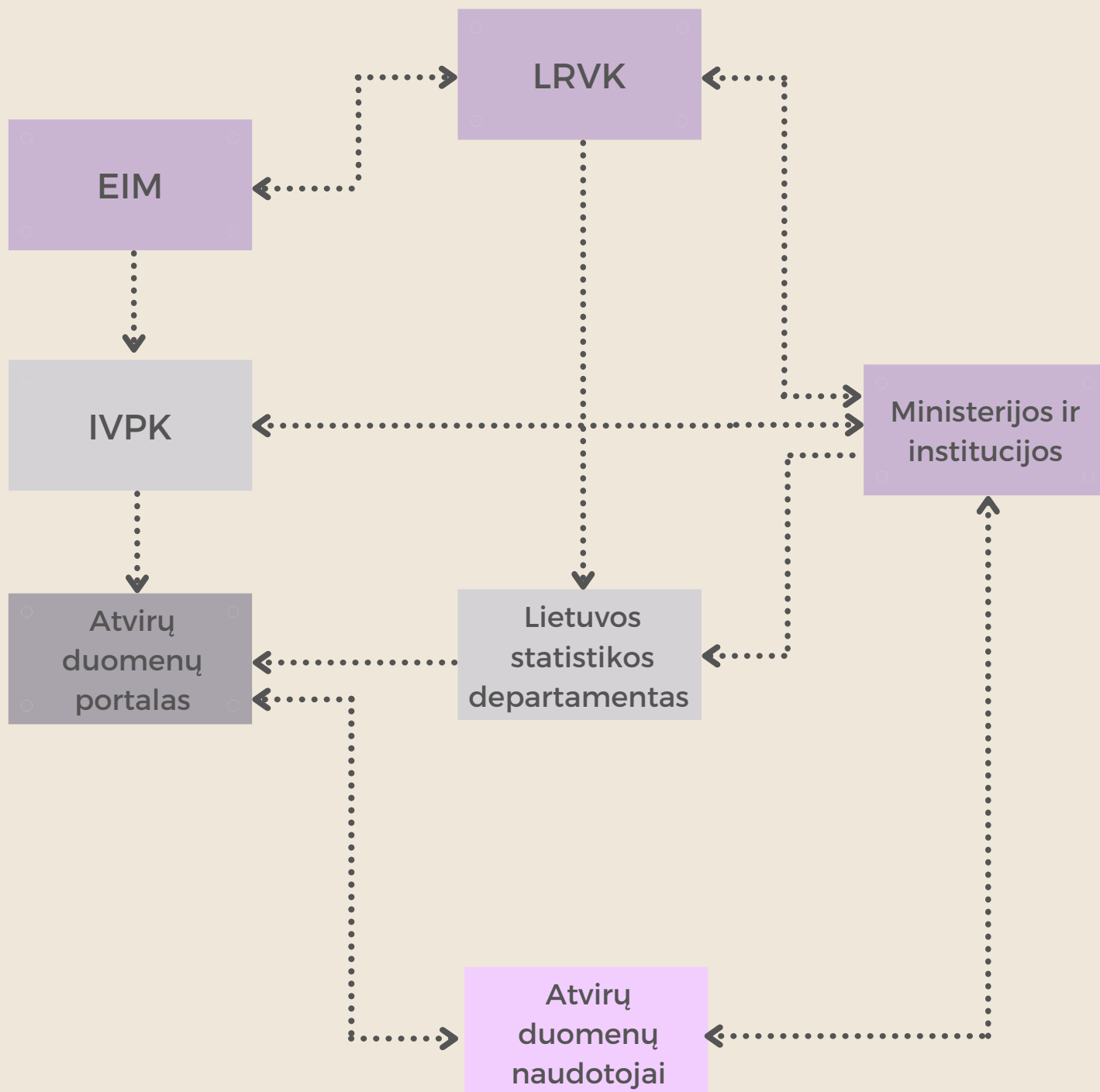
Pirmiausia, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija (LRVK), remiantis XVIII Vyriausybės programa, skiria didelį dėmesį atviriems duomenims kaip horizontaliam prioritetui. Tai reiškia, jog atviri duomenys tampa aktualūs ir ministerijoms bei kitoms valstybinėms įstaigoms. Antra, atvirų duomenų sritį kuruoja Ekonomikos ir inovacijų (EIM) ministerija, kuri formuoja politikos kryptis ir rūpinasi jų įgyvendinimu. Trečia, Informacinės visuomenės plėtros komitetas (IVPK), turintis technines žinias ir galimybes, sukūrė Atvirų duomenų portalą, kuriame šiuo metu galima rasti atvertus 126 organizacijų duomenis ir virš 1000 duomenų rinkinių. [9] Prie to prisideda ir ketvirta institucija, Lietuvos statistikos departamentas, rinkdamas ir rengdamas sveikatos duomenis apie COVID 19 pandemiją, kurie naudojami jai valdyti. [10] Šie duomenis, kaip ir kitų institucijų atviri duomenys, yra arba gali būti talpinami atvirų duomenų portale. Iš atvirų duomenų portalo, naudotojai be ribojimų gali pritaikyti šiuos atvirus duomenis saviems tikslams. Teisę rengti, gauti ir naudoti atvirus duomenis šiuo metu reglamentuoja Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas [11] ir Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 8 straipsnis. [12]

[9] Lietuvos atvirų duomenų portalas

[10] Lietuvos statistikos departamentas. COVID-19 imunizacija. Vilnius, 2021

[11] Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas

[12] Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymas

PAVEIKSLAS 1 - Viešojo sektoriaus atvirų duomenų sistema

ATVIRI DUOMENYS STRATEGINIUOSE DOKUMENTUOSE

XVIII VYRIAUSYBĖS PROGRAMA IR VYRIAUSYBĖS PROGRAMOS NUOSTATŲ ĮGYVENDINIMO PLANAS

XVIII Vyriausybė skiria išskirtinį dėmesį atvirų duomenų klausimams. Tai parodo ir Vyriausybės programa, patvirtinta 2020 m. gruodžio mėn. Joje sakoma, jog „atviri duomenys taps esmine Vyriausybės priimamų sprendimų ir komunikacijos dalimi“. [13] Tokiu būdu Vyriausybė nurodo kryptį, kuria turi judėti ministerijos bei joms pavaldžios įstaigos. Programoje taip pat pabrėžiama, kad atviri duomenys gali būti laikomi vienu iš bendrų sankirtos taškų skirtingoms visuomenės grupėms, kadangi duomenys kaip faktinė informacija gali prisidėti prie dialogo kūrimo. Praktiškai tai turėtų reikšti ne tik didesnę dėmesį atvirų duomenų situacijai Lietuvos viešajame sektoriuje, bet ir konkrečias priemones, kurių būtina imtis, kad atviri duomenys taptų Vyriausybės sprendimų priėmimo proceso dalimi. Todėl Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas numato veiksmus, kuriais bus siekiama skatinti valstybinių duomenų atvėrimą įvairiose viešosios politikos srityse, gerinti šių duomenų kokybę ir jų pateikimo platformas, kad visuomenė, mokslo ir verslo bendruomenės galėtų jais pasinaudoti. Kuriant ir tobulinant techninę infrastruktūrą, duomenų valdymo gebėjimus ir poreikį duomenimis pagrįsti valdymo sprendimus, bus skatinamas atvirų duomenų panaudojimas valstybės institucijoje, priimant svarbius sprendimus ir plėtojant viešąsias paslaugas. [14]

[13] Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa

[14] Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas

2021-2030 M. NACIONALINIS PAŽANGOS PLANAS

Kitas svarbus valstybinis dokumentas, liečiantis atvirų duomenų klausimus, yra 2021-2030 m. nacionalinis pažangos planas (NPP). Įgyvendinant šį planą numatoma investuoti apie 18 mlrd. Eurų, siekiant inovatyvumo, darnaus vystymosi ir lygių galimybių visiems, kuriais siekiama nuosekliai formuoti visuomenės pažangai svarbias vertybes ir skatinti norimus požiūrio bei elgsenos pokyčius. [15] Atvirų duomenų sritis NPP paliečiama 1-uoju tikslu, kuriuo siekiama pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos vystymosi ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą, 1.6 uždaviniu [16] (skatinti valstybės skaitmeninimą), kurio sėkmės rodiklis – iki 2030 m. pasiekta 7 pozicija Europos Sąjungos Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės (DESI) indekse. Kad tai įvyktų, būtina užtikrinti tobulėjimą visuose DESI segmentuose, tačiau ypač – atvirų duomenų.

[15] 2021-2030 metų nacionalinio pažangos plano strateginių tikslų, uždavinių ir poveikio rodiklių sąrašas

[16] Ten pat

EKONOMIKOS GAIVINIMO IR ATSPARUMO DIDINIMO PRIEMONĖ „NAUJOS KARTOS LIETUVA“

NPP 1-asis tikslas taip pat cituojamas ir ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonėje (EGADP) „Naujos kartos Lietuva“. Vienas iš esminių EGADP „Naujos kartos Lietuva“ komponentų yra „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“, kuri sudaro 3 reformas ir 2 investicijas. Antroji reforma - duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys. Reformoje numatytos dvi pagrindinės kryptys: sukurti valstybės duomenų architektūros modelį ir integruoti informacinius išteklius į nacionalinį duomenų ežerą. [17] Jau įgyvendinti ir planuojami veiksmai daugiausiai yra susiję su skirtingų reguliavimo ir techninio įgyvendinimo nuostatų kūrimu ir įveiklinimu.

[17] LR Finansų ministerija. Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė „Naujos kartos Lietuva“. Vilnius, 2021.

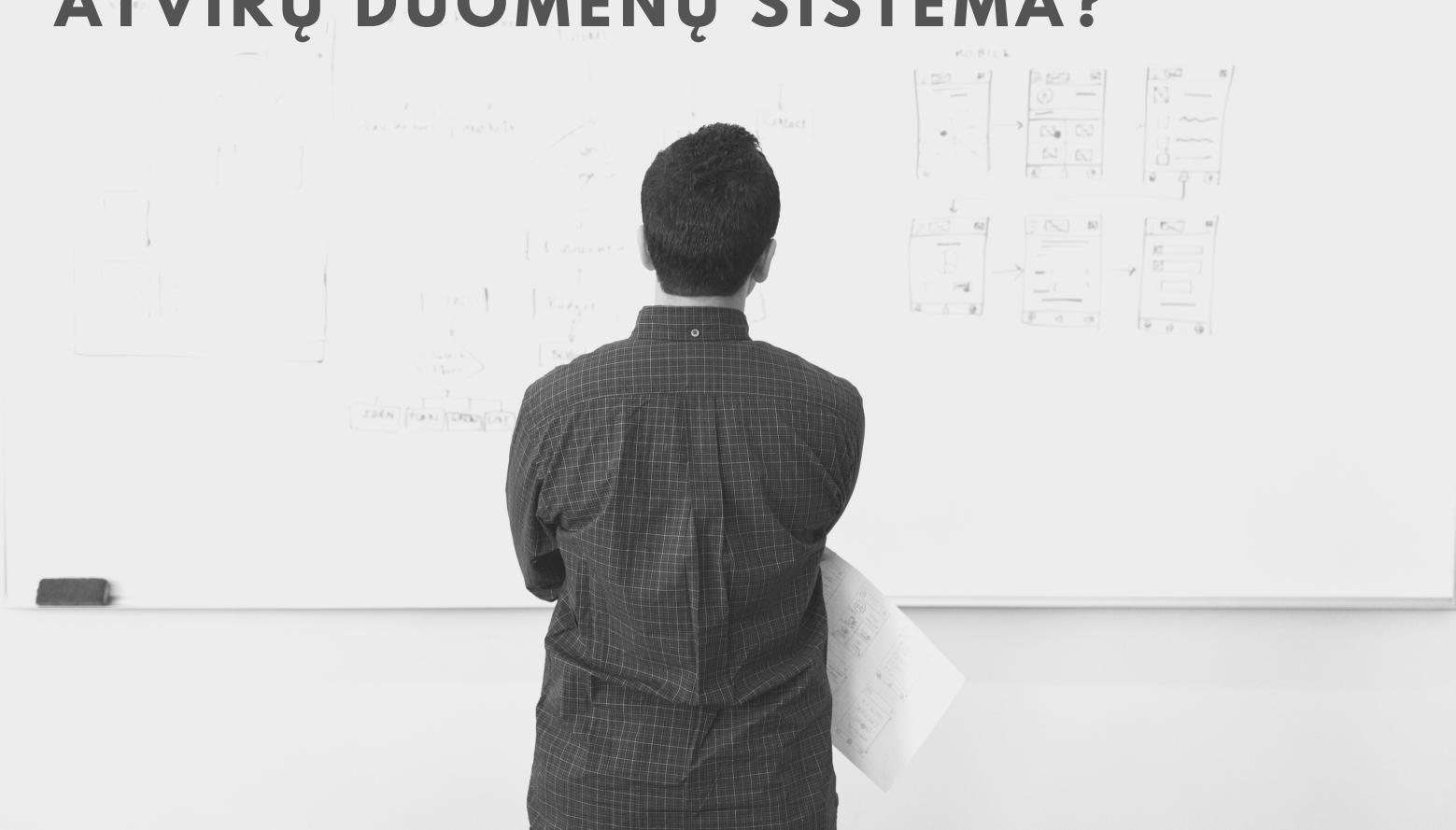
2021–2030 M. LIETUVOS RESPUBLIKOS EKONOMIKOS IR INOVACIJŲ MINISTERIJOS VALSTYBĖS SKAITMENINIMO PLĖTROS PROGRAMA

2020 metų vasario mėn. Ekonomikos ir inovacijų ministro įsakymu „Dėl darbo grupės – Skaitmeninės darbotvarkės tarybos sudarymo“ sudaryta Skaitmeninės darbotvarkės taryba (toliau – Taryba), kuriai pavesta parengti Valstybės skaitmeninimo 2021–2030 metų plėtros programos projektą. [18] 2021 m. gegužės mėn. šis įsakymas neteko galios ir sudaryta nauja darbo grupė Ekonomikos ir inovacijų ministro įsakymu Nr. 4-376. Valstybės skaitmeninimo plėtros programa vis dar yra ruošiama. Ši plėtros programa, skirta skatinti valstybės skaitmenizavimą sudarant galimybes viešajam sektoriui, verslo įmonėms ir akademinėi bendruomenei kurti ir naudotis inovatyviais produktais ir paslaugomis, stiprinti pačių gyventojų gebėjimus pilnavertiškai pasinaudoti naujomis technologijomis, didinti supratimą apie ateinančius technologinius pokyčius ir įgalinti valstybę prie jų prisitaikyti, taip pat pabrėžia, kad trūksta paties viešojo sektoriaus įsitraukimo į viešojo sektoriaus duomenų atvėrimo procesą. Dokumento projekte sakoma, jog nepaisant šalyje parengtų su duomenų atvėrimu susijusių strateginių dokumentų, vis dar trūksta suvokimo apie duomenų atvėrimo procesus ar organizacinę struktūrą.

[18] LR Ekonomikos ir inovacijų ministerija. Skaitmeninė strategija

KAIP VEIKIA VIEŠOJO SEKTORIAUS ATVIRŲ DUOMENŲ SISTEMA?

LR TEISĖS GAUTI INFORMACIJĄ IŠ VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ INSTITUCIJŲ IR ĮSTAIGŲ ĮSTATYMAS

Šiuo metu teisę rengti, gauti ir naudoti atvirus duomenis reglamentuoja Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas. Įstatymo taikymo sritis – viešojo sektoriaus institucijos, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos (toliau šiame skyrelyje visos įstatyme įvardijamos institucijos vadinamos institucijomis). Šis įstatymas nustato institucijų pareigą teikti dokumentus, taip pat atvejus, kai draudžiama suteikti išimtines teises pakartotinai naudoti dokumentus; dokumentų pakartotinio naudojimo sąlygas; prašymų gauti dokumentus pateikimo ir nagrinėjimo tvarką, kitus institucijų veiksmus teikiant dokumentus pareiškėjams; atlyginimo už dokumentų teikimą nustatymo principus; informacijos apie institucijų veiklą skelbimo tvarką; numatytų dokumentų rinkinių sudarymo ir su dokumentų rinkiniais susijusių paslaugų teikimo tvarką. [19] Įstatymas numato, kad institucijos privalo teikti pareiškėjams ar jų atstovams dokumentus (išskyrus įstatymų nustatytus atvejus). Pareiškėjai, be atskiro institucijos sutikimo ir nesudarę sutarties, gali gautus dokumentus: viešai skelbti bet koku būdu, taip pat padaryti juos viešai prieinamus internete; atgaminti bet kokia forma ar būdu; versti į kitas kalbas; adaptuoti, apdoroti ar kitaip perdirbti; platinti ir kitaip teikti (perduoti) tretiesiems asmenims. Įstatymas numato, kad aktualūs dokumentai gali būti susisteminti ir sudaromi dokumentų rinkiniai ir įpareigoja užtikrinti sudarytų dokumentų rinkinių prieinamumą per Dokumentų rinkinių portalą (Atvirų duomenų portalą – ADP). [20]

[19] Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas

[20] Ten pat

VIEŠOJO SEKTORIAUS DUOMENŲ ATVĖRIMO REKOMENDACIJOS

2020 m. gruodžio mėn. Ekonomikos ir inovacijų ministrės įsakymu buvo patvirtintos Viešojo sektoriaus duomenų atvėrimo rekomendacijos, kuriose nustatomi viešojo sektoriaus dokumentų, duomenų ir informacijos atvėrimo organizavimo, koordinavimo, įgyvendinimo, stebėsenos ir teikimo principai. Rekomendacijos sukurtos siekiant sudaryti palankias sąlygas veiksmingam pakartotiniam duomenų panaudojimui bei padėti institucijoms atverti duomenis (išskyrus draudžiamus atverti duomenis, tarp kurių patenka, pvz. sveikatos duomenys): organizuoti savo duomenų atvėrimą, nustatyti duomenų atvėrimo uždavinius ir prioritetus bei juos įgyvendinti, apibrėžti Institucijų duomenų atvėrimo organizavimo ir parengimo procedūras bei vienodinti duomenų atvėrimo procesą. [21] T.y. rekomendacijomis siekiama kurti vieningą duomenų atvėrimo procesą. Rekomendacijos numato Koordinatorių, atsakingų už paskirų institucijų duomenų atvėrimo organizavimą, paskyrimą. Taip pat rekomendacijose numatomas siūlymas institucijoms inventorizuoti savo turimus duomenis ir publikuoti juos ADP. [22]

[21] Viešojo sektoriaus duomenų atvėrimo rekomendacijos

[22] Ten pat

KLIŪTYS SKLANDŽIAM ATVIRŲ DUOMENŲ NAUDOJIMUI

Šiuo metu Lietuvos viešojo sektoriaus atvirų duomenų potencialas vis dar yra neišplėtotas ir įgyvendinami skirtingi veiksmai neprisideda prie visapusiškai efektyvios sistemos sukūrimo. Esamą situaciją lemia skirtingos priežastys. Žemiau aprašytos priežastys, išryškėjusios interviu su viešojo sektoriaus institucijų atstovais metu, taip pat – analizuojant Lietuvos strateginius dokumentus.

SUDĖTINGA ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA

Aukščiau aprašyta organizacinė atvirų duomenų politikos struktūra nėra aiški visoms suinteresuotoms šalims, t.y. nepaisant to, kad LR Vyriausybės ir LRVK dėmesys atvirų duomenų politikai reiškia tai, kad atviri duomenys tampa aktualūs visoms institucijoms, o Ekonomikos ir inovacijų ministerija išlieka temą kuruojanti institucija, abiejų institucijų reikšmė politikos formavimui yra didelė. Be to, daugiausiai už techninius sprendimus yra atsakingas IVPK, o COVID-19 kontekste aktyviai su atvirais duomenimis dirba Lietuvos statistikos departamentas. Šių institucijų atsakomybė sukuria didelės ir sudėtingos schemas įspūdį ir todėl kai kurioms suinteresuotoms šalims atvirų duomenų politika ir veikimo struktūra tampa nebeaiški – t.y. atrodo, kad atvirais duomenimis rūpinasi skirtingos institucijos ir asmenys, nėra aiškus jų tarpusavio santykis ir kas iš tikrųjų turėtų imtis lyderystės priimant sprendimus dėl politikos ateityje.

STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ TRŪKUMAS

Trūksta ilgalaikių ir trumpo laikotarpio strateginių dokumentų, kurie atvirus duomenis įtrauktų horizontaliai – t.y. į visas planuojamas veiklos sritis. Nepaisant to, kad tiek Vyriausybės programoje, tiek Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane atviri duomenys yra vienas iš pagrindinių horizontaliųjų prioritetų, smulkesnio lygmens strateginiuose dokumentuose trūksta sisteminio atvirų duomenų įtraukimo. Dauguma institucijų duomenų atvėrimo procesus įgyvendina atskirai ir tai sukuria netolygumus. Šią problemą iš dalies turėtų spręsti jau sukurti įrankiai (pvz. patvirtintos duomenų atvėrimo rekomendacijos), ar kuriama valstybės skaitmeninimo

plėtros programa, tačiau iki šiol sukurti įrankiai padeda institucijoms suprasti kaip užtikrinti techninį duomenų atvėrimo procesą, bet nepaaiškina kodėl ir kaip tai turėtų būti pritaikoma natūraliems institucijų procesams ir kol kas šis iššūkis institucijoms išlieka aktualus.

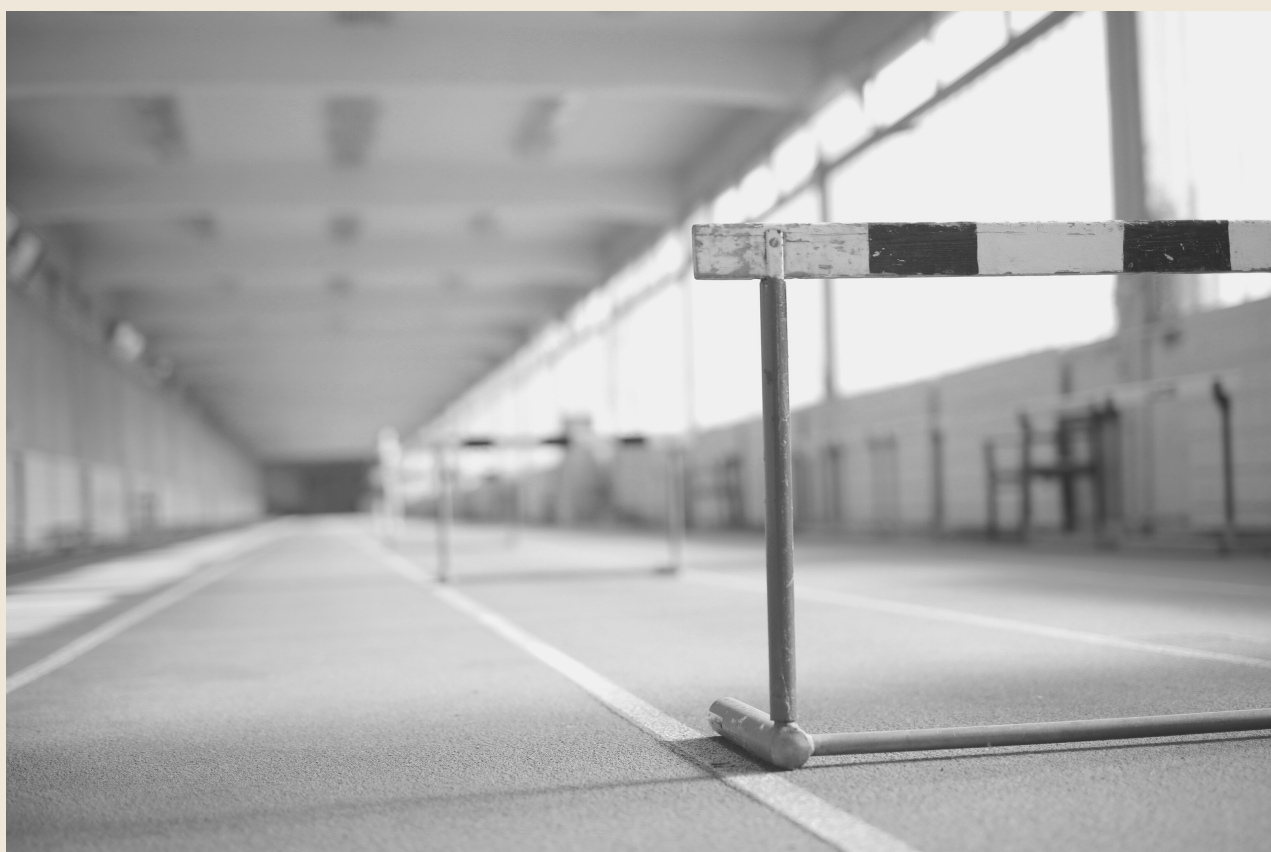
TECHNINIAI IŠŠŪKIAI

Techniniai procesai taip pat nėra iki galo aiškūs visiems Lietuvos atvirų duomenų ekosistemos dalyviams. Dažnu atveju institucijos nėra atlikusios savo valdomų duomenų inventorizacijos ir nežino, kokius duomenis valdo, taigi nežino ir kokius duomenis gali atverti, arba - ar turi tokių duomenų, kuriuos galima atverti. Taip pat dažnai identifikuojama, kad turimi duomenys yra fragmentuoti, žemos kokybės ir neaišku kokia jų dalis yra atvertina. Nepaisant jau įgyvendintų iniciatyvų, skirtų informuoti ir kelti viešojo sektoriaus darbuotojų kompetencijas atvirų duomenų politikos srityje, viešojo sektoriaus atstovams vis dar trūksta žinių apie tai, kokie turi būti atviri duomenys ir kodėl to reikia apskritai. Įvardijama problema, kai darbuotojai nesupranta, kodėl reikalinga atverti duomenis, pvz. jų panaudojimui įrodymais grįsto valdymo principams įgyvendinti, jei duomenys ir taip gali būti panaudojami institucijos viduje. Tai rodo nevienodą institucijų požiūrį į atvirus duomenis ir atvirų duomenų politiką Lietuvoje. Dėl to kartais manoma, kad duomenų atvėrimas gali atnešti ne papildomas naudas, bet papildomą administracinę našta.

TEISINIAI ASPEKTAI

Prie kitų viešojo sektoriaus institucijoms kylančių iššūkių su atvirais duomenimis priskirtina ir problematika, susijusi su ES direktyva 2019/1024 dėl atvirųjų duomenų ir viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo. Direktyva kol kas dar nėra įtraukta į nacionalinę teisę. Vis dėlto šie procesai jau yra pradėti, ir juos įgyvendinus, pokyčiai atvirų duomenų politikoje taip pat turės įvykti. Pavyzdžiui, teisinis reglamentavimas po direktyvos perkėlimo į na-

cionalinę teisę numatys būtinybę atverti duomenis ar reaguoti į tam tikras specifines užklausas dėl duomenų atvėrimo. Teisiniu aspektu kalbant apie atvirus duomenis dažnai susiduriama ir su jautrių ir visiškai privačių duomenų apsaugos aspektu. Institucijoms ne visada aišku, ar turimų duomenų atvėrimas suderinamas su Bendroju duomenų apsaugos reglamentu (BDAR). Atveriami duomenys privalo būti nuasmeninami ir duomenų jungimas bei kitoks apdorojimas negali sudaryti prielaidų susieti duomenis su privačiais asmenimis ir taip sukurti sąlygas jautrių ar visiškai privačių duomenų apsaugos pažeidimui. Tam būtina užtikrinti tinkamus duomenų apdorojimo procesus ir atsakingų asmenų kompetencijų ugdymą.

ESAMOS INICIATYVOS VIEŠOJO SEKTORIAUS ATVIRŲ DUOMENŲ SISTEMOS EFEKTYVINIMUI

EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA (ES) 2019/1024 DĖL ATVIRŪJŲ DUOMENŲ IR VIEŠOJO SEKTORIAUS INFORMACIJOS PAKARTOTINIO NAUDOJIMO

Direktyva (ES) 2019/1024 dėl atvirųjų duomenų ir viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo turi įsigalioti ne vėliau kaip nuo 2021 m. liepos 17 d. Todėl perkeliant direktyvą į Lietuvos nacionalinę teisę turi būti keičiami įstatymai ir kiti teisės aktai, būtini, kad šios direktyvos būtų laikomasi. [23] Pirmiausiai tam pritaikomas Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas. [24] Praktiškai direktyvos (ES) 2019/1024 įsigaliojimas reikš platesnį Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo taikymą, kadangi šis įstatymas galios ir bendrovėms, kurių akcininkė yra valstybė arba savivaldybė, ir kurios vykdo veiklą tam tikrose srityse (dujos ir šilumos ūkis, transporto paslaugos, elektros energetika ir kt.) (pvz. AB Lietuvos paštas, UAB Ignitis). Kartu bus įtvirtinta pareiga inventorizuoti visus valdomus duomenis ir juos atverti pagal pareiškėjų poreikį, išreikštą per atvirų duomenų portalą. Taip pat bus patvirtinti didelės vertės duomenų rinkiniai, kurie turi aukštą komercinį potencialą, o šie duomenys turės būti prieinami nemokamai, nuskaitomi automatizuotai (angl. machine readable) ir prieinami per aplikacijų programavimo sąsają (API).

[23] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1024 dėl atvirųjų duomenų ir viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo

[24] Ten pat

INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTROS KOMITETAS (IVPK)

IVPK veiklą galima sieti su didžiausiu techniniu proveržiu viešojo sektoriaus atvirų duomenų sistemoje. IVPK projektų metu buvo parengtas ir iš dalies įgyvendintas atvirų duomenų ekosistemos modelis, kuris apima atvirų duomenų portalą, metodologijų tinkamam duomenų atvėrimui kūrimą ir pritaikymą bei duomenų atvėrimo koordinavimą tarp atvirų duomenų sistemos suinteresuotų šalių. [25] IVPK vykdo ir kitas, komunikacijai skatinti skirtas iniciatyvas, tokias, kaip atvirų duomenų pokalbių grupė, kurioje visi duomenų tiekėjai ir naudotojai galėtų bendrauti tarpusavyje. Verta paminėti, kad IVPK siekia atverti virš 400 prioritetinių duomenų rinkinių iš 50 institucijų iki 2023 m. trečio ketvirčio. [26]

ATVIRŲ DUOMENŲ PORTALAS

Kita su atvirais duomenimis susijusi iniciatyva yra EIM ir IVPK kuriamas Atvirų duomenų portalas. [27] Atvirų duomenų portalas ruošiamas kaip vieningas prieigos taškas prie visų Lietuvoje atvertų duomenų rinkinių ir suteikiantis technologines priemones atvirų duomenų tiekėjams parengti ir publikuoti atvirus duomenis ir atvertų duomenų rinkinių metaduomenis. Taip pat portalas suteikia galimybę atvirų duomenų vartotojams atlikti reikiamų duomenų rinkinių paiešką, prieigą prie pačių atvirų duomenų rinkinių ir galimybę duomenų naudotojams teikti užklausas naujiems atvirų duomenų rinkiniams suformuoti. [28] Atvirų duomenų portalas taip pat veikia kaip platforma dalintis produktais, sukurtais naudojantis atvirais duomenimis. [29] Tačiau šis funkcionalumas kol kas apsiriboja 10 pavyzdžių.

[25] Informacinės visuomenės plėtros komitetas. Atvirų duomenų iniciatyvos įgyvendinimo modelis. Vilnius, 2018.

[26] LR Ekonomikos ir inovacijų ministerijos informacija

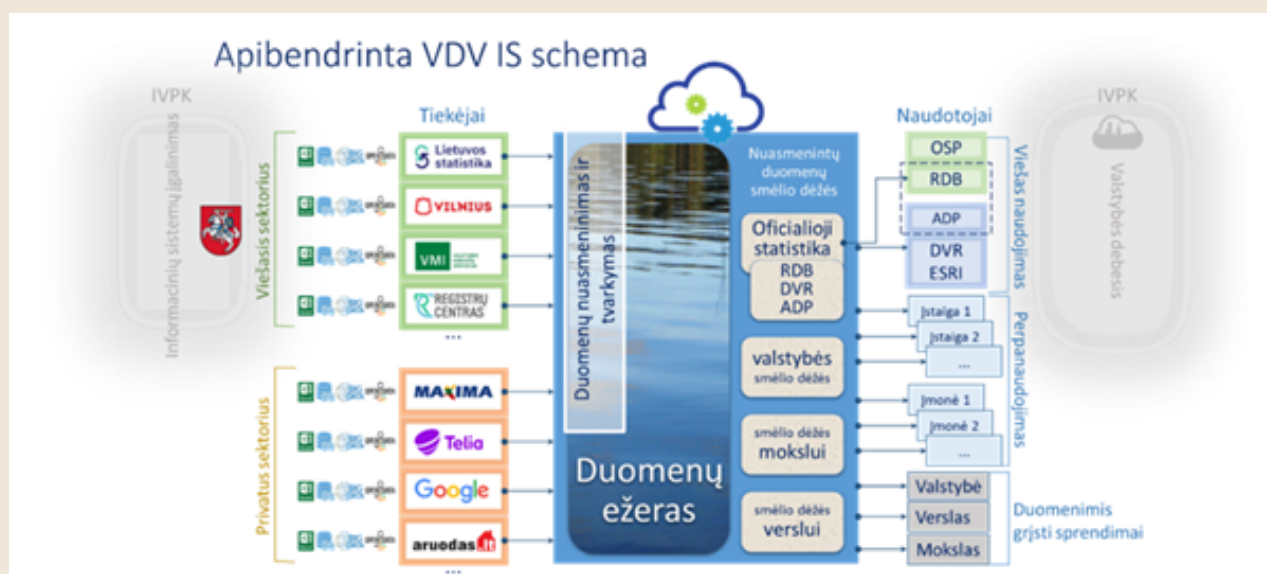
[27] Lietuvos atvirų duomenų portalas

[28] Lietuvos atvirų duomenų portalas. Apie

[29] Informacinės visuomenės plėtros komitetas. Duomenų naudojimo pavyzdžiai

LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS

Nuo 2020 spalio 8 d. įsigaliojo Oficialiosios statistikos įstatymo pakeitimai, kuriais įtvirtinamas naujas Lietuvos statistikos departamento vaidmuo ir išplečiamos funkcijos sukuriant teisinį pagrindą Valstybės duomenų valdymo informacinei sistemai (VDV IS) (Paveikslas 2). Sistemos tikslas – sukurti bendrą erdvę, kurioje būtų apimtas visas duomenų valdymo ciklas ir užtikrintas duomenų prieinamumas valstybės reikmėms, efektyvūs mainai tarp institucijų ir dalijimasis su verslu bei mokslu, kuriant bendrąjį gėrį. [30]

PAVEIKSLAS 2 - Apibendrinta VDV IS schema [31]

[30] Lietuvos statistikos departamentas. Statistikos departamentas – valstybės duomenų ūkvedys. Vilnius, 2020.

[31] LR Ekonomikos ir inovacijų ministerijos informacija

IŠVADOS

Tinkamas atvirų duomenų rengimas, tvarkymas ir naudojimas Lietuvos viešajam sektoriui galėtų padėti sutaupyti apie 4 mln. Eur. Atvirų duomenų politikos tobulinimo ir integralios atvirų duomenų sistemos poreikį deklaruoja ir strateginiai Lietuvos dokumentai nuo Vyriausybės programos, NPP ir „Naujos kartos Lietuvos“ iki Valstybės skaitmeninimo plėtros programos, tačiau pažvelgus į valstybės duomenų valdysenos esamą situaciją, galima atrasti priešasčių šios sistemos efektyvumo didinimui. [32] Norint iš tiesų įgyvendinti proveržį viešojo sektoriaus atvirų duomenų sistemoje, privalu įtvirtinti atvirų duomenų kaip modus operandi rolę visų valstybinių institucijų veikimo principuose. Tam būtina imtis priemonių tobulinant organizacines, strategines, technines ir teises Lietuvos viešojo sektoriaus atvirų duomenų sistemos dalis. Tai įvykdžius galima tikėtis proveržio atvirų duomenų naudojimo srityje.

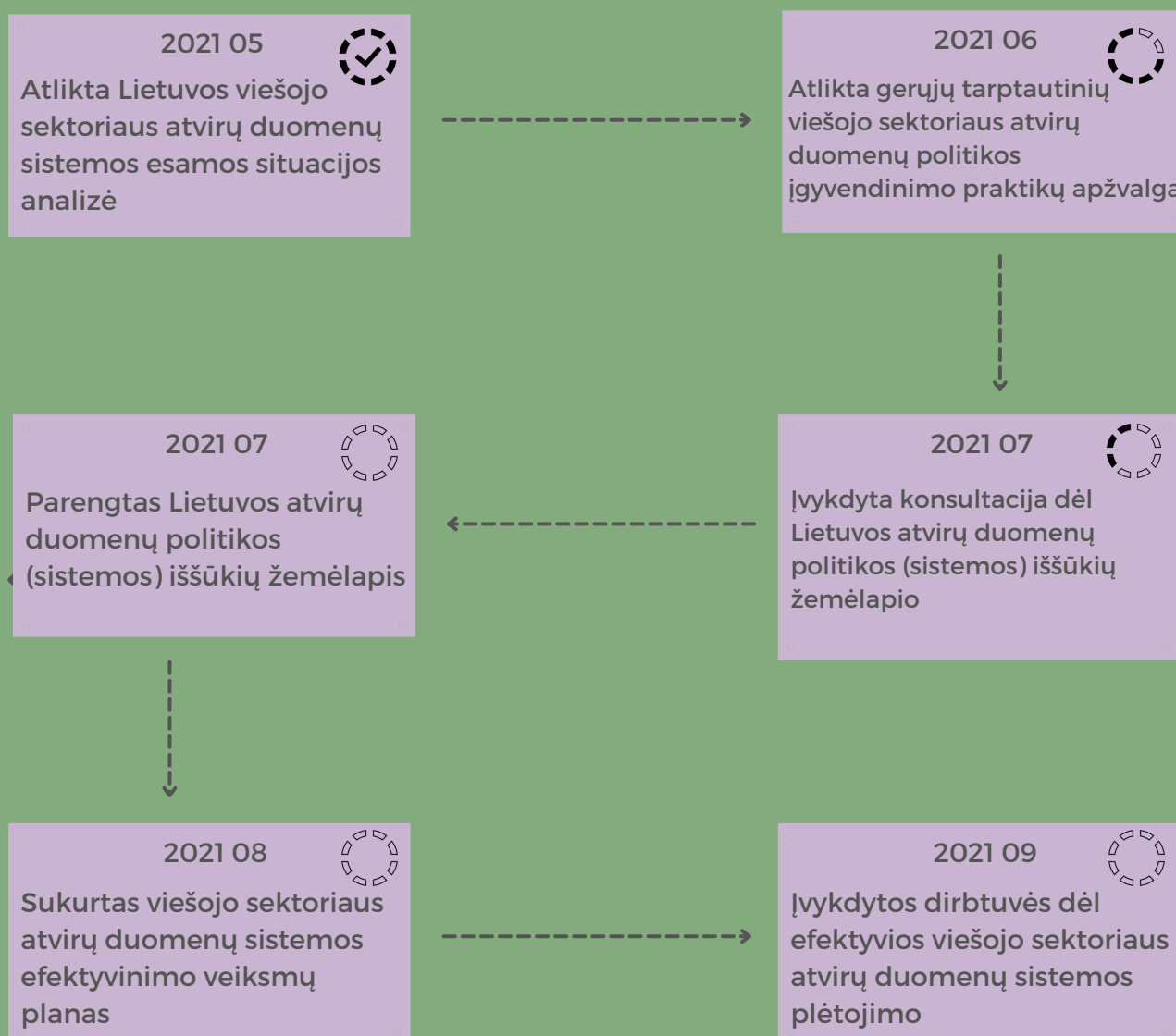
[32] Lietuvos statistikos departamentas. Statistikos departamentas – valstybės duomenų ūkvedys. Vilnius, 2020.

PROJEKTO PLANAS: EFEKTYVI VIEŠOJO SEKTORIAUS ATVIRŲ DUOMENŲ SISTEMA

2021 03 08 - 2021 09 03

TIKSLAS; Sukurti Lietuvos atvirų duomenų politikos (sistemos) iššūkių žemėlapį ir viešojo sektoriaus atvirų duomenų sistemos efektyvinimo veiksmų planą.

PROJEKTO EIGA:

LIETUVOS
RESPUBLIKOS
VYRIAUSYBĖ

Kurk
Lietuvai

VYTENIS JUOZAS DEIMANTAS
VYTENIS.DEIMANTAS@KURKLT.LT

VYGANTĖ MIZGERYTĖ
VYGANTE.MIZGERYTE@KURKLT.LT

2021